

AZƏRBAYCAN ORDUSU VƏ MİLLİ PSIXOLOGİYA

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin 1993-cü ildə ikinci dəfə hakimiyyətə qayıdıışından sonra Azərbaycanda müasir ordu quruculuğu sahəsində xüsusi islahatlar aparılmışdır. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 22 may 1998-ci il tarixli fərmanına əsasən Əlahiddə Azərbaycan Korpusunun yarandığı gün - 26 iyun tarixi Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələri günü kimi qəbul edilmişdir.

Bundan əlavə Azərbaycanın təcrübəli rəhbərləri cəmiyyətdə baş verən proseslərdə psixoloji baxımdan ümumi olan qanunauyğunluqları, eyni zamanda, milli ənənələrdən xalqın mənəvi-psixoloji potensialından, ölkənin iqtisadi, siyasi, psixoloji, demoqrafik imkanlardan, coğrafi vəziyyətdən və s. irəli gələn xüsusiyyətlərdən bəhrələnərək müasir tələblərə cavab verə biləcək ordu qurmağa nail olmuşlar. Ordu quruculuğunda milli psixologiyaya önəm verilmişdir.

Azərbaycanın Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin rəhbərliyi altında müasir Azərbaycan ordusu öz inkisafının yeni mərhələsinə başlamışdır.

Beləliklə, 10 noyabr 2020-ci il tarixi Azərbaycan xalqının qürur və zəfər günü kimi tarixə düşdü və dövlət bayramı günü kimi xalqımız tərəfindən qeyd edilir.

Bundan əlavə, ikinci qarabağ müharibəsində qazandığımız zəfər ordunun və milli psixologiyanın yeni səviyyədə formalaşmasına mühüm təkan olmuşdur.

Əsas hissə:

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökuməti ilk milli diviziyanın və Hərbi Nazirliyin yaradılması barədə 26 iyun 1918-ci il tarixdə qərar qəbul etmişdir. Bu gündən etibarən 26 iyun Azərbaycan Milli Ordusunun yaranma günü kimi qeyd olunmuşdur [10-98 səh.]. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 22 may 1998-ci il tarixli Fərmanına əsasən Əlahiddə Azərbaycan Korpusunun yarandığı gün - 26 iyun tarixi Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələri günü kimi elan edilmişdir. Hər il bu tarix rəsmi dövlət bayramı kimi qeyd edilir [1, 2-s.1-36].

Qeyd edək ki, Heydər Əliyevin ordu quruculuğu sahəsindəki fəaliyyətlərinin geniş və çoxşaxəli olmuşdur. Onlardan: **Birincisi** - Ümummilli Lider Heydər Əliyev hələ 1971-ci ildə Cəmsid Naxçıvanski adına Hərbi Məktəbi yaratmış, **ikincisi** – bununla da o Azərbaycanda ordu quruculuğunu əsasını qoymuş olmuşdur. **Üçüncüsü** - yalnız Azərbaycan xalqının tələbi ilə Ümummilli Lider, ulu öndər Heydər Əliyev 1993-cü ildə Azərbaycan rəhbərliyinə ikinci dəfə qayıdıqdan sonra ölkədə ordu quruculuğu prosesi başlanmışdır. Heydər Əliyevin söyləri və müstəsna xidmətləri nəticəsində Azərbaycanda ordu quruculuğu müasir səviyyəyə çatdırılmışdır [5-s.2].

Belə ki, Müstəqil Azərbaycan dövləti üçün dünyanın aparıcı hərbi-siyasi təşkilatı olan NATO ilə əməkdaşlığın böyük əhəmiyyət və perspektivlərini nəzərə alaraq NATO ilə “Sülh naminə tərəfdaşlıq” proqramına qoşulur. Azərbaycan hər şeydən əvvəl ən güclü hərbi-siyasi bloklara əməkdaşlıq tellərini möhkəmləndirdi, həmçinin NATO-nun timsalında güclü və etibarlı tərəfdaş əldə etmiş oldu. Azərbaycan - NATO əlaqələri ilk olaraq 4 May 1994-cü ildə Azərbaycanın NATO -nun “Sülh naminə tərəfdaşlıq” proqramına daxil olması ilə başlamışdır [6-s.1-3].

Belə ki, sulhməramlıların tərkibində Azərbaycan Ordusunun heyətləri müxtəlif beynəlxalq sulhməramlı əməliyyatlarda iştirak etmişlər [7]. Onlardan:

1. Əfqanıstanda, 90 nəfər şəxsi heyətlə 1999-cu ildə bir taqımla türk taboru tərkibində; 2. İraqda Əl-Anbar əyaləti, Əl-Hadisə şəhərində 150 nəfər şəxsi heyətlə 2003-cü ildə – 1 bölüklə ABŞ Dəniz Piyada Taboru tərkibində; 3. Kosovoda, Draqaş şəhərində 34 nəfər şəxsi heyətlə 2002-ci ildə bir taqımla, 2008-ci ildə isə bir bölüklə türk taboru tərkibində nümunəvi xidmət göstərmişlər.

Bundan sonra da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin müdrik rəhbərliyi altında ordu quruculuğu prosesi davam edərək yeni mərhələyə qədəm qoymuşdur [3,4]. Dövlət başçısı Azərbaycanın məsələnin diplomatik və siyasi çərçivədə həllində maraqlı olan tərəf olduğunu, ancaq eyni zamanda, bütün başqa variantlara da hazır olduğunu bildirib. «Biz heç vaxt torpaqlarımızın itirilməsi ilə barışmayacağıq. Siyasi, diplomatik, iqtisadi, lazım gəlsə hərbi yolla məsələnin həllinə nail olacağıq»-deyən Ali Baş Komandan qəti və dəyişməz mövqeyini dəfələrlə nümayiş etdirib [8-s.68-75].

2016-cı ilin aprelində Azərbaycan Silahlı Qüvvələri dörd günlük müharibə zamanı uğurlu hərbi əməliyyatlarla Tərtər in Talış kəndi ətrafındakı yüksəkliyi, Cəbrayıl rayonunun Cocuq Mərcanlı kəndi yaxınlığındakı Lələ təpə yüksəkliyini işğaldan azad etməklə gücünü düşməne göstərdi.

Prezident İlham Əliyevin Sərəncamı ilə Azərbaycanda hərbi sənaye kompleksi də yaradılıb. Azərbaycanda mindən çox hərbi təyinatlı məhsul istehsal edilir. Dünyanın aparıcı beynəlxalq sərğilərində Azərbaycanın hərbi məhsulları nümayiş olunur.

Azərbaycan Ordusunun hərbi qüdrəti 2011-ci il iyunun 26-da Bakıda Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı Prezident İlham Əliyevin iştirakı ilə Silahlı Qüvvələr Günü və müstəqilliyin bərpasının 20 illiyi münasibətilə keçirilən hərbi paradla əyani nümayiş etdirildi.

Rəşadətli Ordumuz öz gücünü 2016-cı ilin aprel ayında bir daha sübut etdi. Aprelin 2-də Ermənistan ordusunun təxribatlarına cavab olaraq, Azərbaycan Ordusu sürətli əks-hücum əməliyyatı ilə düşməni ağır məğlubiyyətə uğradaraq,

¹³³ Heydər Əliyev adına Hərbi İnstitutun baş müəllimi. Əlaqə telefonu: 055 493 03 93

Füzuli, Cəbrayıl və Ağdərə rayonlarının işğal altındakı ərazilərinin 2000 hektardan çox hissəsini azad etdi. Həmçinin minlərlə hektar ərazi Azərbaycan Ordusunun tam nəzarətinə keçdi. Azərbaycan Ordusu dörd günlük Aprel döyüşləri ilə xalqımıza yenidən qələbə sevinci yaşatdı.

Ermənistan silahlı qüvvələri bu döyüşlərdə böyük itkilər verdi. Ordumuz Ağdərə-Madagiz, Cəbrayıl istiqamətindəki yolların nəzarətdə saxlanılmasına imkan verən strateji mövqeləri azad etdi. Bu sahədə işlərimiz davam etməkdədir.

2020-ci il sentyabrın 27-də başlayan Vətən müharibəsində Azərbaycan Ordusunun Prezidenti İlham Əliyevin Müzəffər Ali Baş Komandanlığı ilə qazandığı Şanlı Qələbə təkcə Azərbaycan tarixində deyil, dünya hərbi elminin tarixində də mühüm izlər qoydu. Torpaqlarımızın azad olunması əmrinə daim hazır olan Azərbaycan Ordusu düşmənin təxribatlarının qarşısının alınması ilə bağlı Prezident, Müzəffər Ali Baş Komandanın əmri ilə genişmiqyaslı əks-hücum əməliyyatına – Vətən müharibəsinə başladı. Döyüşlərdə bir addım da geri çəkilməyən Azərbaycan Ordusu düşməni sarsıdıcı zərbə vuraraq, 44 gün ərzində - noyabrın 9-dək 5 şəhər, 4 qəsəbə və 300-dək kəndi işğaldan azad etdi. Düşmənin tam məğlubiyyəti ilə nəticələnən bu müharibə noyabrın 10-da Azərbaycan Prezidenti, Ermənistanın baş naziri və Rusiya Prezidentinin münaqişə zonasında atəşin və bütün hərbi əməliyyatların tam dayandırılması barədə bəyanat imzalamaları ilə başa çatdı. Bəyanata uyğun olaraq, noyabrın 20-də Ağdam, noyabrın 25-də Kəlbəcər, dekabrın 1-də isə Laçın rayonları Azərbaycana təhvil verilməli idi.

Şanlı Qələbənin şərəfinə dekabrın 10-da Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin və Türkiyə Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğanın iştirakı ilə Bakıda möhtəşəm Zəfər Paradı keçirildi. Şanlı Vətən müharibəsində qazanılan Böyük Qələbənin təbliği məqsədilə Azərbaycan Prezidenti, Müzəffər Ali Baş Komandanın təşəbbüsü ilə fəaliyyətə başlayan Hərbi Qənimətlər Parkında Azərbaycan Ordusunun düşmən üzərində sarsıdıcı uğurunu əks etdirən – düşməndən qənimət götürülən silah-sursat, hərbi texnika və döyüş bayraqları nümayiş olunur.

Vətən müharibəsində qazanılan Qələbə sayəsində işğaldan azad olunan ərazilərimizdə artıq geniş bərpa-quruculuq işləri aparılır. Xalqımızın otuz illik arzusunu reallığa çevirərək hərbi qüdrətini bütün dünyaya nümayiş etdirən Azərbaycan Ordusunun qəhrəman əsgər və zabitləri bu gün işğaldan azad olunmuş ərazilərimizin mühafizəsi və müdafiəsində Dəmir Yumruq kimi dayanaraq, düşmənin canına qorxu salmaqdadır.

Azərbaycan ordusunda **milli psixologiyanın** formalaşmasının tarixi kökləri vardır. Onlardan: **Birincisi** - 1918-ci ildə oktyabrın 23-də respublika hökumətinin iclasında hərbi nazirliyin yaradılmasıdır. Hərbi nazirlik yaradıldıqdan sonra Azərbaycanda ordu quruculuğu yenidən canlanmışdır. Nazirlər Şurası 1918-ci il noyabrın 1-də belə bir qərar imzalamışdı. **İkincisi** – Çar Rusiyası dağıldıqdan sonra yeni milli dövlətlərin yaradılması, inqilabi hərəkətin Azərbaycana keçməsi cəmiyyətdə ciddi narazılıqlar yaratmışdı, hərəmçilik və qarşıdurmalar yaranırdı ki, bu da ordu quruculuğunda ciddi maneələrə səbəb olurdu. Cəmiyyət psixoloji baxımdan yeni qanunauyğunluqlara və ordu quruculuğundakı özünəməxsus obyektiv şəbələrə görə ordunun formalaşmasında ciddi çətinliklərlə rastlaşırdı.

Üçüncüsü - Ordu quruculuğunda ümumi psixoloji cəhətlərin eyniliyi çoxluq təşkil etsə də hər bir ölkədə bu proses ölkə daxilində olan xarakterik xüsusiyyətlərlə əlaqəlidir. Azərbaycan Xalq Ordusunun qısa vaxt ərzində formalaşmasının əsas səbəbi də məhz təcrübəli rəhbərlərin yerli psixoloji mühitə uyğun olaraq incəliklə bu işin öhdəsindən gəlmələri olmuşdur.

Dördüncüsü – Ordu quruculuğunda bir tərəfdən türk ordu quruculuğu ənənəsi, digər tərəfdən rus ordu quruculuğu ənənəsi var idi. Yeni qurulmuş Azərbaycan ordusunun rəhbərlərinin qarşısında duran əsas vəzifələrdən biri məhz hər iki məsələni incələyərək yerli psixoloji mühitə uyğun olaraq ordunu milli dəyərlər üzərində formalaşdırmaq, bu təsirlərin Azərbaycan psixoloji mühitinə uyğun gəlməyən tərəflərini aradan qaldırmaq idi.

Beşincisi – Azərbaycanda ordu quruculuğuna cümhuriyyət dövründə türk və rus təcrübəsinin güclü təsirə malik olmasına baxmayaraq, Azərbaycanda milli psixologiyaya uyğun olaraq yeni bir ordu formalaşdırıldı və proseslərin sonrakı inkişafı qonşu dövlətlərin ordu quruculuğu təcrübəsinin kor-koranə təkrarlanmamasının doğruluğunu təsdiqlədi [9-340 səh.].

Müasir Azərbaycan ordusu tarixi ənənələrə və milli psixologiyaya söykənərək 1991-ci ildən etibarən yeni tarixi reallıqlar yarada bilmişdir. Belə ki, son iki yüz ildə ilk dəfə olaraq müstəqil dövlətimizin müstəqil ordusu 1988-1992-ci illərdə itirilmiş 20% torpaqlarımızı düşmən tapdağından geri qaytara bilmişdir. Azərbaycanın son 200 illik tarixində bu bir ilk idi. Ordumuzun ermənilərin hücumlarına cavab olaraq başladığı Vətən müharibəsi xalqımızın 30 illik həsrətinə 44 günlük müharibədə son qoydu.

Azərbaycanın Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı İlham Əliyevin rəhbərliyi altında müasir Azərbaycan ordusu öz inkişafının yeni mərhələsinə başlamışdır.

Nəticə:

1918-1920-ci illərdə əsas qoyulmuş müasir Azərbaycan ordusu xalqımızın maddi-mənəvi dəyərləri və ənənələrini, milli psixologiyasını rəhbər tutaraq formalaşmışdır. Bu gün müstəqil dövlətimizin müstəqil ordusunun 105-ci ildönümü ərəfəsindəyik. 1923-cü il 26 iyun tarixində ordumuzun yaradılmasının 105-ci ildönümü qeyd ediləcəkdir.

1993-cü ildə Ümummilli Lider Heydər Əliyev Azərbaycanın siyasi kursunu Avropaya inteqrasiya istiqamətinə yönəltdi. Eyni zamanda Azərbaycan ordusunun Avropanın ən müasir orduları sırasına çıxarmaq üçün NATO-ya inteqrasiya siyasi kursunu prioritet olaraq qəbul etdi.

Azərbaycan ordusu sürətli inkişaf mərhələsinə keçərək müasir ordu səviyyələrinə yüksəldi. Bu gün Azərbaycan ordusu dünyanın inkişaf etmiş ilk 50 ordu sıralarında yer alır.

Ordunun şəxsi heyətinin motivasiyası yüksəkdir. Xalqımızın milli psixologiyası ordunun şəxsi heyətinin yüksək intizamına və ən müasir ordularla qarşıdurmada uğur qazanmasına səbəb olmuşdur. Bunun bariz nümunəsi kimi birinci

Qarabağ müharibəsində itirdiyimiz 20% torpaqların 2020-ci il sentyabrın 27-dən noyabrın 10-dək 44 gün ərzində düşmən üzərində qələbə çalaraq torpaqların geri qaytarılmasını göstərə bilirik.

Vətən müharibəsində qəhrəmancasına döyüşmüş həmvətənlərimizə hörmət və ehtiram olaraq Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 2020-ci il 2 dekabr tarixli Sərəncamı ilə hər il sentyabrın 27-sini Azərbaycan Respublikasında Anım Günü kimi qeyd edilməsi qərara alınmışdır.

Ordumuz düşmən üzərində qələbədən sonra 2020-ci il 10 noyabr gününü Azərbaycanın şanlı tarixinə “Zəfər günü” kimi yazdırmağa nail olmuşdur.

Azərbaycan ordusunun düşmən üzərində qələbəsi xalqımızın milli psixologiyasının yeni səviyyədə formalaşmasına və qalib xalq kimi qurulmasına səbəb olmuşdur. Bütün bunlar vətəndaşlarımızı və gənclərimizi vətənimizin müdafiəsində fəal iştirakına motivasiya edir.

Vətənin bütövlüyü, torpaqlarımızın azadlığı uğrunda şəhadətə ucalan bütün qəhrəman oğul və qardaşlarımız daim Azərbaycan xalqının qəlbində yaşayacaq, onların göstərdikləri qəhrəmanlıq isə tarixdə əbədi qalacaq. Bütün bunlar yeni nəslin milli psixologiyasının yeni dünya düzəninə qurulması ilə bağlı psixoloji baxımdan milli psixologiyanın formalaşmasında yardımçı olacaq.

İstinad edilmiş ədəbiyyat:

1. Heydər Əliyev adına Azərbaycan Ali Hərbi Məktəbi - 65, inventar № 347/139, 56 s.
2. Heydər Əliyev muzeyi (Şəmkir şəhəri) və Regional İnkişaf İctimai Birliyinin birgə layihəsi, “Mən fəxr edirəm ki, azərbaycanlıyam”, s. 1-36.
3. **Tofiq Babayev:** “Müstəqilliyimiz əbədidir.” Azərneşr 2006.
4. **Ramiz Duyğun:** Mənim unudulmaz məktəbim”. Bakı 2002. “Əbilov, Zeynalov oğulları”, 370009. Bakı. M.Qorki küçəsi, 43.
5. **İslam Əsgəroğlu:** “Zəmanəmizin Böyük Azərbaycanlısı”. Xüsusi buraxılış. Bakı 2002. “CBC” mətbəəsində çap olunub. Sifariş № 28. Sayı 2000. (s.2)
6. **Novruz Bəkirov:** “Xalqın xilaskarı” – “Azərbaycan ordusu” qəzeti, 14 iyun 2005-ci il 51(1158), s. 1-3. (səh 3).
7. İbrahim Rüstəmov: “Ordu quruculuğu və insan amili”-“Ədalət” qəzeti, 14 yanvar 2011-ci il.
8. Ramin Mustafayev: “Hərbi idarəetmə sistemində insan amili”-“Hərbi bilik” jurnalı, №6-2013-cü il, səh. 68-75.
9. Lamiyə Qurbanova: “Eksperimental psixologiya”-dərs vəsaiti-2014, 340 səh.
10. Elçin İsmayilov, Aydın Şiriyev: “Hərbi Psixologiya”-dərs vəsaiti-1998, 108 səh.
11. Raizi İsmayilov: “Hərbi psixologiya və pedoqogika”-dərs vəsaiti-1-ci hissə-306 səh.-2014-cü il, 2-ci hissə-254 səh.-2015-ci il.
12. Prof. S.İ.Seyidov, prof. M.Ə.Həmzəyev: “Psixologiya”-dərs vəsaiti, 2007-ci il, 696 səh.

Açar sözlər: Azərbaycan, Heydər Əliyev, milli ordu, milli psixologiya, Silahlı Qüvvələr.

Ключевые слова: Азербайджан, Гейдар Алиев, национальная армия,

Key words: Azerbaijan, Heydar Aliyev, national army, national psychology,

Xülasə:

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökuməti ilk milli diviziyanın və Hərbi Nazirliyin yaradılması barədə 26 iyun 1918-ci il tarixdə qərar qəbul etmişdir. Müasir Azərbaycan ordusunun yaranma günü həmin tarixdən sayılır və dövlət bayramı kimi qeyd edilir. 26 iyun 2023-cü il tarixdə Azərbaycan Milli Ordusunun yaranmasının 105-ci ildönümü qeyd ediləcək.

Azərbaycanın ordu quruculuğunda yerli adət və ənənələr, milli psixologiyanın təsiri olmuşdur.

АЗЕРБАЙДЖАНСКАЯ АРМИЯ И НАЦИОНАЛЬНАЯ ПСИХОЛОГИЯ

Резюме

26 июня 1918 года правительство Азербайджанской Демократической Республики приняло решение о создании первой национальной дивизии и Военного министерства. Указом Президента Азербайджанской Республики от 22 мая 1998 года день создания Азербайджанского корпуса в Алахиде - 26 июня был объявлен Днем Вооруженных Сил Азербайджанской Республики. День создания современной азербайджанской армии отсчитывается от этой даты и отмечается как государственный праздник. 26 июня 2023 года будет отмечаться 105-летие создания Азербайджанской национальной армии. Местные обычаи и традиции, национальная психология повлияли на подготовку азербайджанской армии.

После того, как общенациональный лидер Гейдар Алиев во второй раз вернулся к власти в 1993 году, в Азербайджане были проведены специальные реформы в области строительства современной армии.

Кроме того, опытные руководители Азербайджана выявили общепсихологические закономерности в процессах, происходящих в обществе, в то же время исходя из национальных традиций, морально-психологического потенциала народа, экономического, политического, психологического, демографические возможности, географическое положение и т. д. благодаря следующим характеристикам им удалось построить армию, отвечающую современным требованиям. В строительстве армии большое значение придавалось национальной психологии.

Под руководством Президента Азербайджана, Главнокомандующего Вооружёнными Силами Ильхама Алиева современная Азербайджанская армия вступила в новый этап своего развития.

Таким образом, 10 ноября 2020 года вошло в историю как день гордости и победы азербайджанского народа и отмечается нашим народом как государственный праздник.

Кроме того, одержанная нами победа во второй карабахской войне дала важный импульс становлению армии и национальной психологии на новом уровне.

Summary:

On June 26, 1918, the government of the Azerbaijan Democratic Republic decided to create the first national division and the Ministry of War. By the Decree of the President of the Republic of Azerbaijan dated May 22, 1998, June 26, the day of the creation of the Azerbaijani Corps in Alakhida, was declared the Day of the Armed Forces of the Republic of Azerbaijan.

The day of the creation of the modern Azerbaijani army is counted from this date and is celebrated as a public holiday. June 26, 2023 will mark the 105th anniversary of the creation of the Azerbaijan National Army. Local customs and traditions, national psychology influenced the training of the Azerbaijani army.

After national leader Heydar Aliyev returned to power for the second time in 1993, special reforms were carried out in Azerbaijan in the field of building a modern army.

In addition, the experienced leaders of Azerbaijan have identified general psychological patterns in the processes taking place in society, at the same time based on national traditions, the moral and psychological potential of the people, economic, political, psychological, demographic opportunities, geographical location, etc. due to the following characteristics they managed to build an army that meets modern requirements. In building the army, great importance was attached to national psychology.

Under the leadership of the President of Azerbaijan, Commander-in-Chief of the Armed Forces Ilham Aliyev, the modern Azerbaijani army has entered a new stage of its development.

Thus, November 10, 2020 went down in history as a day of pride and victory for the Azerbaijani people and is celebrated by our people as a public holiday.

In addition, our victory in the second Karabakh war gave an important impetus to the formation of the army and national psychology at a new level.

Rəyçi: dos. L.Ələkbərova